

Lübnan Hükümeti ve Lübnan Toplumunu Perspektifinden Lübnan'daki Suriyeliler*

Murat Tınas**

Öz

Suriye'de sürdürülebilir kalıcı bir uzlaşya kısa vadede ulaşılabileceğine dair somut işaretler görülmezken mevcut kriz, Suriye'nin komşularını farklı yönleriyle derinden etkilemeye devam etmektedir. Bu minvalde Suriye İç Savaşı'nın hem bölge hem uluslararası düzeyde en önemli sonuçlarından biri mülteci krizidir. Coğrafi yakınlığı ve Suriye ile derin sosyo-tarihsel ilişkileri nedeniyle Lübnan, bu konuda Türkiye'den sonra en büyük yüklerden birini üstlenmiş olup dünya genelinde kişi başına en yüksek mülteci yoğunluğuna sahip ülke haline gelmiştir. Bu makale, Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin mevcut durumunu, Lübnan'ın buna yönelik geliştirdiği siyaseti ve Lübnan'ın kendine özgü siyasi sistemi bağlamında ülkedeki Suriyelilerin varlığının toplumsal ve siyasi sonuçlarını incelemektedir. Bu makale, Lübnan'ın kendisine ait iç açmazlarıyla birlikte Suriye İç Savaşı'nın hâlihazırdaki Lübnan iç siyaseti ve ekonomisinde birtakım yeni gerginliklerin oluşmasına sebep olduğunu ortaya koymakta ve Lübnan'daki mezhebi toplulukların belirli kotalar çerçevesinde siyasi ve idari yapıda temsiline dayalı konfesyonel sistem nedeniyle Suriyeli mülteciler konusunun, Lübnan için diğer komşu ülkelerden daha farklı, münferit ve derin bir mesele haline geldiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriye İç Savaşı, Lübnan, Mülteci, Suriye, Konfesyonel Sistem

* Bu çalışma, Mayıs 2017 tarihinde "Lübnan'daki Suriyeli Mülteciler: Hükümet Stratejisi Yokluğunda Ekonomik, Siyasi ve Mezhepsel Zorluklar" (Syrian Refugees in Lebanon: Economic, Political and Sectarian Challenges in the Absence of a Governmental Strategy) başlığıyla Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) için hazırlanan değerlendirme raporunun güncellenip genişletilmesiyle hazırlanmıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, TR, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, orcid.org/0000-0001-5844-0808, muratinas@gmail.com.

Turkish Journal of Middle Eastern Studies
ISSN:2147-7523, E-ISSN: 2630-5631
Vol: 7, No: 2, pp. 13-34
Received: 21.01.2020
Accepted: 07.10.2020
DOI: 10.26513/toed.677921

Syrians in Lebanon from the Perspective of the Lebanese Government and Lebanese Society

Murat Tınas*

Abstract

The war in Syria does not show any concrete sign of reaching a permanent and sustainable reconciliation in the short term. It effects neighboring countries deeply from different aspects. Among others, at both regional and international level, the refugee crisis is one of the most challenging consequences of the Syrian Civil War. In this respect, Lebanon has taken one of the largest burden due to its geographic proximity and intensive socio-historical relations with Syria. Lebanon became the highest concentration of refugees per capita worldwide. This paper analyzes the current situation of Syrian refugees in Lebanon, Lebanon's response to this issue, and the social and political consequences of the presence of Syrians in the country within the context of Lebanon's peculiar confessional system. To sum up, it argues that the wider effects of the Syrian Civil War have added several tensions to the current Lebanese politics and economy together, where there had already been internal impasses. Additionally, the refugee crisis with its sectarian dimension emerged as a unique challenge to be faced by Lebanon compared to other neighboring countries.

Keywords: Syrian Civil War, Lebanon, Refugee, Syria, Confessional System

* Assist. Prof. Dr., Turkish National Police Academy, TR, Institute of Security Sciences, orcid.org/0000-0001-5844-0808, muratintas@gmail.com.

1. Giriş

Mart 2011'de Suriye'de barışçıl sokak gösterileri olarak başlayan olaylar rejimin sert tepkisi neticesinde kısa sürede bir iç çatışmaya dönüşmüş ve ardından ülkedeki iç savaş gerek Suriye'yi gerek Orta Doğu'yu derinden etkileyen bölgenin en derin insani ve siyasi krizlerinden birine dönüşmüştür. Suriye'deki sıcak çatışmaların boyutları ve coğrafyası hâlihazırda göreceli olarak sınırlandırılmış olsa da ülkedeki mevcut durum, sürdürülebilir olmadığı gibi kısa vadede istikrarlı bir uzlaşıyla çözülebileceğine ilişkin somut bir emare göstermemektedir. Bahse konu süreç, 2011'den itibaren komşu ülkeleri farklı yönleriyle derinden etkilemeye devam etmektedir. Bu etkilerin en önemlilerinden biri, Suriye'deki insani durumun kötüleşmesi neticesinde milyonların komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmasıdır.¹

Suriye'deki olayların başladığı 2011'de Suriye nüfusunun yaklaşık 21 milyon civarında olduğu, Birleşmiş Milletler'in verilerine göre 13 milyon Suriyelinin insani yardıma ihtiyaç duyduğu ve toplam nüfusun yaklaşık yarısının ya ülke içinde yerinden edilmiş ya da ülke dışında sığınmacı/mülteci olduğu birlikte düşünüldüğünde Suriye'deki iç savaştan kaynaklanan insani trajedinin boyutu çok daha net hale gelmektedir. Söz konusu 13 milyonun 5 milyondan fazlası farklı ülkelerde sığınmacı/mülteci olarak kayıt altındayken; 6,6 milyondan fazla insan ülke içerisinde yerinden edilmiş ve yaklaşık 3 milyon insan ulaşılması güç ve kuşatılmış bölgelerde yaşamlarını sürdürmektedir.² Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Filippo Grandi'nin ifadesiyle Suriyelilerin dörtte biri resmi olarak mülteci statüsündedir.³ Coğrafi yakınlıklarından dolayı Türkiye, Lübnan ve Ürdün, Suriyeli mülteciler için en büyük ev sahibi ülkeler olup bu nedenle de bahse konu insani dramın yükümlüğünü alan ülkelerin başında yer almaktadır.

¹ Jasmine M. El-Gamal, "The Displacement Dilemma: Should Europe Help Syrian Refugees Return Home?," *European Council on Foreign Relations, Policy Brief* (Mart 2019), 2-3, https://www.ecfr.eu/page/-the_displacement_dilemma_should_europe_help_syrian_refugees_return_home.pdf.

² UNHCRa, "Syria emergency," *United Nations High Commission for Refugees (UNHCR)*, 2019, <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>.

³ Filippo Grandi, "UN chiefs call for increased support for vulnerable Syrians and the region, as Brussels conference set to open," *UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA)*, 24 Nisan 2018, Brüksel, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/un-chiefs-call-increased-support-vulnerable-syrians-and-region-brussels>.

Lübnan Hükümeti, mümkün olan her platformda “Lübnan’ın bir iltica ülkesi veya mülteciler için son bir durak yeri olmadığını” altını çizse de mevcut veriler aksini söylemektedir.⁴ Lübnan, iki ülke arasındaki tarihsel ve toplumsal ilişkiler, ilk yıllardaki sınır geçişlerinin kolaylığı ve coğrafi yakınlığına ek olarak dilin örtüşmesi ve akrabalık bağları nedenleriyle Suriye mülteci meselesinde Türkiye’den sonra en büyük yüklerden birini taşımaktadır.⁵ Esasında Lübnan için mülteci meselesi, sadece sayı meselesi değildir. Lübnan’ın mezhepsel yapısı, bu çoğulcu sosyal yapıya dayalı siyasi sistemi ve mültecilerin demografik yönü göz önünde bulundurulduğunda mülteci meselesi Lübnan için daha farklı boyutları da içermektedir. Bahse konu bu çerçevede bu makale, sırasıyla Lübnan’daki mültecilerin mevcut durumunu, Lübnan’ın bu krize tepkisini ve Lübnan’daki Suriyelilerin varlığının toplumsal ve siyasi sonuçlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu analizle birlikte makale Suriye İç Savaşı’nın, Lübnan’ın kendisine ait iç açmazlarıyla birlikte ülke iç siyaseti ve ekonomisinde birtakım kontrol edilebilmesi güç yeni gerginliklerin oluşmasına sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, Suriyeli mülteciler konusunun ülkedeki profesyonel sistem nedeniyle Lübnan’ın zaten hâlihazırda kırılgan olan istikrarına meydan okuyan münferit bir mesele haline geldiğini ileri sürmektedir.

2. Tarihsel Perspektiften Lübnan’da Suriye ve Suriyelilerin Varlığı

Beyrut üzerindeki vesayet arayışında en öne çıkan ülke hiç şüphesiz ki Suriye’dir. Suriye’nin diğer bölgesel aktörlere nazaran Lübnan’ın iç işlerine belirgin bir farkla müdahil olmasının arkasında Şam’ın bölgesel güç mücadelesindeki amaçlarının ötesinde bazı tarihsel sebeplerle Şam’ın Lübnan’ı bağımsız bir ülke olarak tasavvur etmemesi yatmaktadır. 1976

⁴ Lübnan Hükümeti ve Birleşmiş Milletler, *Lebanon Crisis Response Plan 2015–2016*, Beyrut, Lübnan Hükümeti, 15 Aralık 2014, i, https://www.unocha.org/sites/dms/CAP/2015-2016_Lebanon_CRP_EN.pdf.

⁵ Robert G. Rabil, *The Syrian Refugee Crisis in Lebanon: The Double Tragedy of Refugees and Impacted Host Communities* (Londra: Lexington Books, 2016); Minority Rights Group, “An uncertain future for Syrian refugees in Lebanon: The challenges of life in exile and the barriers to return,” 27 Şubat 2019, 3, <https://minorityrights.org/publications/an-uncertain-future-for-syrian-refugees-in-lebanon-the-challenges-of-life-in-exile-and-the-barriers-to-return/>.

yılında Suriye'nin Lübnan'a askeri müdahalesi ile somut anlamda başlayan Lübnan'daki Suriye nüfuzu, Suriye'nin Lübnan'ı kendisinin bir parçası olarak görüp bağımsız bir ülke olarak tanımama yaklaşımı nedeniyle de daha eski tarihlere kadar götürülebilir. Ancak 1976'da başlayan ve eski Başbakan Refik Hariri'nin suikastı sonrası gelişen olaylarla 2005'te nihayete eren Suriye'nin Lübnan'daki askeri varlığı döneminde bahse konu Suriye etkisi en güçlü halde hissedilmiştir. Özellikle 1990 sonrası dönemde Suriye hegemonyasının boyutları öylesine genişlemiştir ki bağımsız bir Lübnan siyasetinden bahsetmek mümkün görünmemektedir.

Lübnan'daki Suriye varlığı, devletlerarası ikili siyasi ilişkilerin ve nüfuz mücadelelerinin ötesinde tarihsel, toplumsal, ekonomik ve siyasi nedenlerle Suriyelilerin Lübnan'daki mevcudiyetiyle de etkin bir şekilde görülebilmektedir. Bu çerçevede geçmişte ekonomik nedenlerden dolayı meydana gelen işçi göçleri nedeniyle Suriyeliler Lübnan'ın önemli bir işgücünü oluşturmaktadır. İlk göç dalgası, 1950'li ve 1960'lı yıllarda yüz binlerce Suriyelinin, o dönemin kültürel, entelektüel ve daha da önemlisi ekonomik merkezi olan "Orta Doğu'nun İsviçre'sinde" ekonomik fırsatlar aradığında başlamıştır. Bu dönemde alt ve alt-orta sınıf Suriyeliler, özellikle Beyrut olmak üzere Lübnan'da işçi olarak çalışmışlardır. Bunun dışında zengin Suriyeli girişimciler, Lübnan'ın liberal ekonomisinin sunduğu fırsatlarla ülkede yatırımlarını büyümüşler, işlerini ve ailelerini Beyrut'a taşımışlardır.⁶ Hem iş gücü hem yatırım açısından Lübnan'da Suriyelilerin varlığı, Taif Uzlaşısı kapsamında Lübnan İç Savaşı'ndan sonraki dönemde Suriyelilere Şam'ın himayesinde sağlanan imkânlar ve imtiyazlar nedeniyle daha da artmıştır.⁷

Bu tarihsel geçmiş nedeniyle Lübnan, ülkedeki Suriyelilerin mevcudiyetine yabancı olmamasına karşın 2011 sonrası dönemde yaşanan muazzam mülteci akını, ülke üzerinde önemli etki yaratmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'ne göre 2011'de Suriye'de başlayan olaylar nedeniyle yaklaşık 5.5 milyon nüfusa sahip Lübnan'a

⁶ Amreasha Jagarnathsingh, "Syrian Refugees' Livelihoods. The Impact of Progressively Constrained Legislations and Increased Informality on Syrians' Daily Lives," *Lebanon Support Report Series*, 2016, 6-7, <https://civilsociety-centre.org/sites/default/files/resources/syrianrefugees-livelihoods-ls2016.pdf>.

⁷ Murat Tınas, "Lübnan'daki Suriyeli Mülteciler: Hükümet Stratejisi Yokluğunda Ekonomik, Siyasi ve Mezhepsel Zorluklar," *ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No. 62, Mayıs 2017, 3.

gelen kayıtlı mültecilerin sayısı Ekim 2019 verilerine göre bir milyon olup Suriye'den gelen Filistinli mültecilerin sayısı ise 34 bini geçmiştir. Buna ek olarak, Lübnan'da ayrıca resmi kayıtlara göre yaklaşık 280 bin Filistinli ve 6 bin Iraklı mülteci bulunmaktadır.⁸ Ancak bu rakamlar, Mayıs 2015'te Lübnan Hükümeti'nin talebi üzerine BMMYK'nın Suriyelileri resmen kayıt altına almayı durdurması sebebiyle gerçek verileri yansıtmaktan uzaktır. Resmi olmayan tahminlere göre Lübnan'da bulunan mültecilerin sayısı yaklaşık 1,5 milyondur.⁹ Mayıs 2015'ten itibaren Suriyeli mültecilerin kayıt altına alınmasının durdurulmasından sonra geçen süreye rağmen bu rakamın hâlihazırda çok daha fazla olmamasının temel sebebi ise Lübnan Hükümeti'nin sınır geçişlerini durdurmaya yönelik aldığı etkin tedbirlerdir.

Lübnan'da hâlihazırda yaşayan nüfusun yaklaşık 5.5 milyon olduğu düşünülürse pek çok uluslararası kuruluş tarafından verilen resmi olmayan rakamlara göre ülkede bulunan 1,5 milyon civarındaki Suriyeli mülteci esasında çok ciddi bir nüfusa tekabül etmektedir.¹⁰ Diğer bir ifadeyle bu rakam, ülkede yaşayan nüfusun dörtte birine eşittir. Başka bir deyişle, ülkedeki neredeyse her dört kişiden birinin Suriye'den geldiği göz önüne alındığında, kişi başına düşen mülteci sayısı itibarıyla dünya genelinde en yüksek yoğunluğa ulaşan Lübnan'ın krizle başa çıkma kapasitesi oldukça zorlanmaktadır.¹¹

⁸ UNHCRb, "Operational Portal, Refugee Situations," *United Nations High Commission for Refugees*, 31 Ekim 2019, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/71>; Lübnan Hükümeti ve Birleşmiş Milletler, *Lebanon Crisis Response Plan 2017–2020 (2018 Update)*, Beyrut, Lübnan Hükümeti, 2018, 8, <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/61740>; Stephen McCloskey, "Palestine's Forgotten Refugees in Lebanon," *Center for Global Education*, Eylül 2018, 3-6, <https://www.centreforglobaleducation.com/sites/default/files/Beirut%20Report%20Sept%202018%20Final.pdf>; CARE International, "Syrian Refugees in Lebanon eight years on: What works and why that matters for the future," 12 Kasım 2018, 2-7, https://www.care-international.org/files/files/CAREInternationalLebanon_RefugeesinLebanon_Whatworksandwhythatmattersforthefuture.pdf.

⁹ Anchal Vohra, "Lebanon is Sick and Tired of Syrian Refugees," *Foreign Policy*, 31 Temmuz 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/07/31/lebanon-is-sick-and-tired-of-syrian-refugees/>; VASyR, "Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon," United Nations High Commission for Refugees (UNHCR), 1 Aralık 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/67380>.

¹⁰ Lübnan Hükümeti ve Birleşmiş Milletler, *Lebanon Crisis Response Plan 2015–2016*, 3.

¹¹ Leo Dobbs, "The number of Syrian refugees in Lebanon passes the 1 million mark," 3 Nisan 2014, <http://www.unhcr.org/news/latest/2014/4/533c1d5b9/number-syrian-refugees-lebanon-passes-1-million-mark.html>.

Netice itibariyle gerek tarihsel miras gerek siyasi sistem, erken dönem bağımsızlık yıllarından itibaren Lübnan'ı dış müdahalelere açık bir ülke haline getirmiş olup Suriye, Lübnan üzerindeki nüfuz mücadelesinde öne çıkan ülkelerden olmuştur. Şam'ın Beyrut üzerindeki etkisi, siyasi zeminin ötesinde iktisadi ve sosyal yaşamda da etkin bir şekilde hissedilmiştir. Suriye İç Savaşı sürecinde bahse konu bağlar, Suriyelilerin Lübnan'a sığınmasını teşvik edici bir faktör olarak öne çıkmıştır. Suriyeli sığınmacıların kayıt altına alınması işlemi 2015 yılında durdurulmuş olup bu nedenle Lübnan'da bulunan Suriyelilerin sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Çeşitli verilere göre yaklaşık 1,5 milyon civarında oldukları tahmin edilen Suriyeliler, Lübnan nüfusu göz önüne alındığında nispi büyüklüğü nedeniyle başlı başına önemli bir meseledir. Ancak problem sadece sayı meselesi değildir. Lübnan'daki mezhebi grupların temsiline dayalı siyasi sistem ve mültecilerin demografik yapısı göz önünde bulundurulduğunda mülteci sorunu, Lübnan için daha farklı boyutları içeren ve zaten kırılğan olan dengeyi tehdit eden bir hal almaktadır.

3. Suriyeli Mültecilerin Durumu ve Lübnan Hükümet Politikası

Suriye'de olayların başladığı ilk dönemde yaşanan göç hareketlerinde Lübnan Hükümeti ve halkının Suriyelilerin ülkelerine sığınmalarına genel manada olumlu bir tepki verdiği görülmüştür. Bunda temel olarak üç sebebin önemli rol oynadığı söylenebilir. Öncelikle, yukarıda bahsedildiği şekilde Suriyelilerin Lübnan'da özellikle ucuz işgücü olarak çalışması Lübnanlıların daha önceden de alışık oldukları bir durumdur. İkinci olarak, bahse konu iki toplum arasında tarihsel, ekonomik ve siyasi bağların yanı sıra birçok akrabalık bağı da vardır. Bu nedenle Suriyeliler kolaylıkla Lübnan'daki akrabalarının yanlarına gelmişler ve onların evlerinde misafir edilmişlerdir. Üçüncü ve daha önemli sebep ise Lübnanlıların krizin geçici olacağını düşünmeleridir. Ancak Suriye'deki iç savaşın uzaması mültecilerin şartlarını olumsuz etkilemiş ve ev sahibi ülkenin ve toplumun yükünü arttırmıştır. Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğunun hâlihazırda sınırlı kaynaklarla zor şartlarda hayatlarını sürdürdükleri bir gerçektir. Bununla birlikte, Suriye'de kalıcı ve istikrarlı bir barış ortamının tesis edilememesi ve Esad rejiminin iktidarını sürdürmesi nedeniyle Suriye'ye dönmek, sığınmacılar açısından gerçekçi bir seçenek olarak görülmemektedir.¹²

¹² Tinas, "Lübnan'daki Suriyeli Mülteciler," 4.

Suriyeli mültecilerin üçte birinden fazlası, Bekaa, Akkar ve Baalbek-Hermel gibi Lübnan'ın ekonomik olarak geri kalmış bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bu da zaten yoksul olan bölgelerde ek bir ekonomik yük oluşturmaktadır. Nitekim bu bölgelerde yaşayan Lübnanlıların da ekonomik ve insani yardıma ihtiyacı vardır. Bu bölgelerden ayrı olarak Beyrut ve Lübnan Dağı bölgeleri de Suriyelilerin yaklaşık dörtte birine ev sahipliği yapmaktadır.¹³ Suriye krizinin başladığı ilk dönemde Lübnan'a gelen birçok mülteci, Lübnan'daki akrabaları ve tanıdıklarının yanında geçici sürelerle kalmayı tercih etmişlerdir. Ancak, Suriye'deki toplumsal gösteriler ülke çapında bir ayaklanmaya ve sonrasında da iç savaşa dönüştükçe bahse konu Suriyeliler, daha uzun süreli ve kalıcı amaçlı yerleşim seçeneklerini aramışlardır. Bu süreçte, geçmiş deneyimlerinin etkisiyle Lübnan Hükümeti, mülteci kampı kurmayı kabul etmemiştir. Mülteci kampı kurmama politikası neticesinde kira masraflarını karşılayamayan pek çok mülteci kendilerine adı geçen bölgelerde geniş aileler olarak yaşadıkları çadır yerleşim yerleri oluşturmuşlardır.¹⁴ Sürecin uzamasıyla birlikte ise Suriyeliler daha kalıcı yerleşim birimlerine çekirdek aileler olarak geçmeye başlamışlardır.¹⁵

Suriyeli mülteciler içerisinde genç ve çocukların çoğunluğu oluşturduğu dikkate alındığında, bir diğer önemli problem mülteci çocuklara yeterli nitelikte ve kapasitede eğitim hizmeti verecek altyapının bulunmamasıdır.¹⁶ BMMYK verilerine göre, okul çağında bulunan Suriyeli çocukların yaklaşık yarısı, Lübnan'da örgün eğitimden hiçbir şekilde faydalanamamaktadır. Ayrıca, herhangi bir şekilde okula erişimi olanların ise çeşitli nedenlerle düzenli olarak derslere katılmadıkları rapor edilmektedir.¹⁷ Mülteci çocuklara yeterli nitelikte ve kapasitede eğitim hizmetinin ulaştırılmaması

¹³ UNHCRb, "Operational Portal, Refugee Situations."

¹⁴ International Labour Organization, "Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon and Their Employment Profile 2013," *International Labour Organization Regional Office for the Arab States*, Beyrut, 1 Nisan 2014, 16, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_240134.pdf.

¹⁵ VASyR, "Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon," 2.

¹⁶ International Labour Organization, "Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon," 13.

¹⁷ Finnish Immigration Service, "Syrian and Palestinian (in Lebanon and Exiting Syria) Refugees in Lebanon," Fact-Finding Mission Report, MIGDno-2016-706, 29 Eylül 2016, Helsinki, 27-28, https://migri.fi/documents/5202425/5914056/70079_Report_Refugees_final.pdf/add4da0f-b0c7-4473-9811-a6bbbe11f811.

uzun vadeli olarak Lübnan açısından farklı yansımaları olabilecek temel sorunlardan birini oluşturmaktadır.¹⁸ Suriye İç Savaşı'nda yaşanan travmalar, yoksulluk ve eğitim yetersizliği bir arada değerlendirildiğinde Lübnan'daki genç Suriyelilerin geleceklerine ilişkin fırsatları daralmakta, bu durumun da uzun dönemli olarak şiddete varan radikalleşmeye giden süreci kolaylaştırdığı düşünülmektedir.

Mevcut durumda kırılğan bir siyasi dengeye sahip ve Şam ile muğlak ilişkiler içerisindeki bir ülke olan Lübnan, ülkesine sığınan Suriyelilere yönelik süreç içerisinde çeşitli politikalar uygulamıştır. Bunun sebebi ise Lübnan Hükümeti'nin Suriyeli mülteciler meselesiyle kendi iç açmazları çerçevesinde mücadele etmek durumunda kalmasıdır. Lübnan, ne 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'ye taraf¹⁹ ne de konuyla ilgili kapsamlı yasal bir çerçeveye sahiptir.²⁰ Mültecilere yönelik yasal bir çerçevenin bulunmadığı bir konjonktürde Lübnan Hükümeti'nin ilk dönem politikası mevcut düzenlemeleri ve ikili anlaşmaları devam ettirmekten ibaret olmuştur. Bu doğrultuda mültecilere yönelik strateji, 2012 ortalarında Baabda Deklarasyonu'nda ilan edilen karışmama (*dissociation*) ilkesi çerçevesindeki hükümetin resmi duruşuyla da uyum içerisinde oluşturulmuştur. İlaveten Lübnan Hükümeti, ilk dönemde krizin kısa vadeli bir süreç olacağı beklentisiyle meseleyi ele almış ve bu beklentiyle duruş sergilenmiştir. Dolayısıyla ilk dönemdeki resmi politika ve tepki nispeten sınırlı kalmış, sorunun kısa vadede bitmesi beklenmiş ve taraf olunmaktan kaçınılmıştır.²¹

Baabda Deklarasyonu, Lübnan'ı bölgesel ve uluslararası çatışmalar ile bölgesel gerginliklerin olumsuz yansımalarının dışında tutmayı hedeflemiştir. Ancak, Suriyelilerin Lübnan'a girişlerine ilişkin var olan

¹⁸ Wannes Carlier, "The Widening Educational Gap for Syrian Refugee Children," Background Report, *KidsRights Foundation*, 2018, Amsterdam, 10-12, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Background%20Report%202018%20-%20The%20Widening%20Educational%20Gap%20for%20Syrian%20Refugee%20Children_0.pdf.

¹⁹ Francesca Grandi, Kholoud Mansour ve Kerrie Holloway, "Dignity and displaced Syrians in Lebanon," *Humanitarian Policy Group*, Kasım 2018, 7, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/12532.pdf>.

²⁰ Maja Janmyr, "No Country of Asylum: 'Legitimizing' Lebanon's Rejection of the 1951 Refugee Convention," *International Journal of Refugee Law* 29, no. 3, (Ekim 2017): 438-445.

²¹ Tınas, "Lübnan'daki Suriyeli Mülteciler," 6.

ikili anlaşmaları sürdürmek çerçevesinde pratikte uygulanan tepkisizlik politikası, mülteciler için açık sınır politikası olarak yorumlanmış ve ülkedeki mülteci sayısı hızla artmıştır. Lübnan Hükümeti de Suriye krizinin uzun sürmeyeceği beklentisiyle Suriyelilerin ülkeye girişini kabullenmiştir. Ancak, Suriyelilerin uzun vadeli yerleşmelerinin önüne geçmek amacıyla “mülteci” (*refugee, laji*) terimini kullanmayı reddetmiştir. Geçmişinde oldukça tartışmalı Filistinli mülteci deneyimine sahip olan Lübnan, uluslararası hukuk açısından daha az kalıcı bir statü ve daha az talepkâr konumundaki yerinden edilmiş kişi (*displaced person, nazih*) terimini kullanmayı tercih etmiştir.²² Daha önce de belirtildiği gibi aynı tecrübe neticesinde hükümet, ülkede mülteci kamplarının kurulmasını da kabul etmemiştir.²³

Suriyeli mültecilere yönelik ulusal bir politikanın yokluğunda Lübnan Devleti'nin bürokratik kurumları ve belediyeler, mültecilerin girişine ve varlığına karşı birbirleriyle çelişen tepkiler göstermişlerdir.²⁴ Bunun temel sebebi de Lübnanlı farklı dini grupların ve bu grupların kontrolündeki siyasi akım ve hareketlerden Suriye'deki iç savaş konusunda süreç içerisinde radikal bir şekilde ayrılmış olmalarıdır. Uzun bir özerklik geçmişine sahip olan Lübnan yerel yönetimleri ve bürokratik yapıları, meseleyi kendi yöntemleriyle ve kendi bakış açılarıyla ele almaya çalışmışlardır. Suriye krizinin çeşitli Lübnanlı aktörler tarafından farklı şekilde yorumlanması ülkedeki Suriyeli mültecilerin varlığını, partisini Hizbullah'la aynı çizgiye getiren Cumhurbaşkanı Mişel Aun'un da dâhil olduğu Suriye rejimi yanlısı gruplar ile Suriye karşıtı gruplar arasında hassas bir konu haline getirmiştir.

²² Lübnan Hükümeti ve Birleşmiş Milletler, *Lebanon Crisis Response Plan 2015–2016*, i.

²³ Nur Arab, Maan Hilal ve Leland Montell, “Empowering for dignity: best practices of community WASH committees in North Lebanon,” Briefing paper, 38th WEDC International Conference, Loughborough University, the United Kingdom, 1 Eylül 2015, 1, <https://www.alnap.org/system/files/content/resource/files/main/arab-n.pdf>; Romola Sanyal, “A no-camp policy: interrogating informal settlements in Lebanon,” *Geoforum*, 84, (Ağustos 2017): 4, <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.06.011>; Dallal E. Stevens, “Shifting Conceptions of Refugee Identity and Protection: European and Middle Eastern Approaches,” *Refugee Protection and the Role of Law: Conflicting Identities* içinde, Editörler Susan Kneebone, Dallal Stevens ve Loretta Baldassar (Oxon: Routledge, 2014), 73-97; Yazan Al-Saadi, “Restrictions, Perceptions, and Possibilities of Syrian Refugees' Self-agency in Lebanon,” *Civil Society Knowledge Center*, Lebanon Support, 1 Şubat 2015, doi: 10.28943/CSKC.002.3001; Thomas Ginn, “Prison or Sanctuary? An Evaluation of Camps for Syrian Refugees,” Speaker at *Stanford University*, 1 Ocak 2019, 1, http://web.stanford.edu/~tginn/TGinn_JMP.pdf.

²⁴ Tinas, “Lübnan'daki Suriyeli Mülteciler,” 7.

Şubat 2014'te Lübnan'da mültecilere yönelik politikası daha az hoşgörülü sayılabilecek yeni bir hükümet kurulmuştur. Bu süreçte aynı zamanda Suriyeli mültecilere yönelik yerel kaygılar, daha çok ve daha yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Böylesi bir durumda yeni hükümet, daha önce göz yumulan gayri resmi sınır geçiş noktalarını kontrol altına almaya ve geçişleri engellemeye çalışmıştır.²⁵ Ekim 2014'te ise Lübnan Hükümeti, Suriyeli mültecilere ilişkin politika prensipleri raporunu onaylamıştır. Söz konusu rapor, yerinden edilmiş Suriyelilere ilişkin üç ana hedef öngörmektedir. Bu hedeflerden ilki Suriyelilerin Lübnan'a erişimlerini sınırlandırarak ülkedeki mültecilerin artışını durdurmak ve mevcut olanların da Suriye'ye geri dönmelerini teşvik ederek sayılarını azaltmaktır. İkinci hedef, ülkedeki Suriyelilere yönelik güvenlik uygulamaları ve kontrollerini arttırmaktır. Son olarak ise yerel ve ulusal otoritelerin yükünü rahatlatmak ve mali destek bulmak amacıyla uluslararası platformlarda çeşitli girişimlerde bulunmak hedeflenmiştir.²⁶ Bu politika prensipleriyle Lübnan Hükümeti, açık sınır politikasını daha katı vize ve ikamet yönetmelikleriyle değiştirerek mülteci akınını durdurmaya yönelik tedbirlerini arttırmıştır.

Bu yeni yaklaşımın uygulanmasında ülkeye giriş çıkışlardan da sorumlu bir güvenlik ve istihbarat kurumu olan Genel Güvenlik Genel Müdürlüğü (*General Directorate of General Security*) sorumlu tutulmuştur. Hizbullah'a yakın olduğu iddia edilen bahse konu kurum, çoğunlukla Sünni olan mültecilerin Lübnan'a girişini sınırlandırmak ve mevcut olanları da ülkelerine dönmeye teşvik etmek amacıyla gerekli önlemleri aktif bir şekilde uygulamaya koymuştur. Açıkça görülmüştür ki, bu kısıtlamalar mülteci akışını sınırlandırmış ve Suriyeliler için Lübnan'da kalmayı daha zor ve masraflı hale getirmiştir. Uygulanan tedbirler neticesinde örneğin, Lübnan'da bulunan Suriyeli mültecilerin yaklaşık %70'inin yasal oturma izni bulunmamaktadır.²⁷ Ancak Dionigi'nin ifade ettiği üzere,

²⁵ Tinas, "Lübnan'daki Suriyeli Mülteciler," 7.

²⁶ Lübnan Hükümeti ve Birleşmiş Milletler, *Lebanon Crisis Response Plan 2015–2016*, 3; Maja Janmyr, "The Legal Status of Syrian Refugees in Lebanon," *Issam Fares Institute for Public Policy and International Relations*, Working Paper 33, Beirut, Mart 2016, 8, https://www.aub.edu.lb/ifi/Documents/publications/working_papers/2015-2016/20160331_Maja_Janmyr.pdf.

²⁷ Nasser Yassin, "101 Facts & Figures on the Syrian Refugee Crisis," *Issam Fares Institute for Public Policy and International Affairs*, American University of Beirut, Beirut, Ocak 2018, 52, https://www.aub.edu.lb/ifi/Documents/publications/books/2017-2018/20180601_101_facts_and_figures_on_syrian_refugee_crisis.pdf; Norwegian Refugee Council, "Women Refugees in Lebanon and the Consequences of

sorunun altında yatan sebeplerin çözümüne yönelik kapsamlı stratejiler geliştirmekten uzak bahse konu tedbirler, Lübnan'ın güvenlik ve istikrarını olumlu yönde etkilememiştir.²⁸ Çünkü Janmyr'in de dile getirdiği gibi giriş ve ikamet yenileme için getirilen yeni zahmetli gereklilikler, Lübnan'daki önemli sayıda Suriyelinin yasadışı statüye girmelerine neden olmuştur. Bu da nihayetinde söz konusu Suriyelilerin gözetimini zorlaştırdığı gibi onların sömürülmelerinin veya ötekileştirilmelerinin yolunu da açmıştır.²⁹

Sonuç itibariyle Lübnan'daki Suriyeliler gerek yaşam koşulları gerek güvenlik endişeleri gerekse Lübnan Hükümeti'nin politikaları nedeniyle zor şartlarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Mülteci meselesi, çeşitli kronik ve konjonktürel problemleriyle hâlihazırda hassas bir denge üzerinde bulunan Lübnan ekonomisi ve siyasetini olumsuz etkilemektedir. Lübnan Hükümeti, krizin ilk dönemlerinde sorunu kısa vadeli bir sorun olarak görmüş ve ne mülteci akınını durdurmaya ne de teşvik etmeye yönelik aktif bir taraf olmaktan kaçınmıştır. Ancak sorun devam ettikçe ve çatışmaların şiddeti arttıkça ilk başta benimsenin ilkelerin sürdürülebilmesi güçleşmiştir. Böylece, Lübnan'ın Suriyeli mültecilere yönelik politikası, iki ülke arasındaki özel ilişkiler çerçevesinde düzenlenen açık sınır politikasından hem girişi hem de ikameti gittikçe zorlaştıran daha zorlu düzenlemelerin uygulanması yönünde evrilmiştir. Bununla birlikte, bu yaklaşımlardan hiçbiri, sorunun altında yatan temel nedenleri ele almayı amaçlamamıştır. Etkin bir strateji ve politika eksikliği altında Lübnan'daki Suriyeli mülteciler meselesi iki toplum arasında bir algı sorununa dönüşmüş ve ülkedeki çeşitli gruplar konuya kendi iç dinamikleri ve diğer gruplarla aralarında sürmekte olan nüfuz mücadelesi çerçevesinde tepki geliştirmiştir.

4. Lübnanlıların Suriyelilere Bakışları ve Mülteci Algıları

2000'li yılların başlarından itibaren, özellikle de 14 Şubat 2005 tarihindeki Refik Hariri suikastıyla birlikte, Lübnan'daki farklı mezhepler Suriye'nin

Limited Legal Status on their Housing, Land and Property Rights," Mart 2016, 10, <https://www.flyktinghjelpen.no/globalassets/pdf/reports/women-refugees-in-lebanon.pdf>.

²⁸ Filippo Dionigi, "The Syrian Refugee Crisis in Lebanon: State Fragility and Social Resilience," *LSE Middle East Centre*, Paper Series 15, Şubat 2016, 16, http://eprints.lse.ac.uk/65565/1/Dionigi_Syrian_Refugees%20in%20Lebanon_Author_2016.pdf.

²⁹ Janmyr, "The Legal Status of Syrian Refugees in Lebanon," 4.

Lübnan'daki rolüne yönelik birbiriyle çatışan şekilde kamplaşmışlardır. Nitekim Suriye'nin Lübnan politikasındaki rolü hakkındaki tartışmalar iç siyasette birbiriyle rekabet halindeki iki kampın, 8 Mart ve 14 Mart ittifaklarının, oluşumunda ana ayırım nedeni olmuştur. Dolayısıyla, Suriye'deki ayaklanma da bahse konu kamplaşmanın doğal sonucu olarak Lübnan'daki farklı mezheplerin kendilerini Esad rejiminin yanında ya da Esad rejimine karşı konumlandırmalarına neden olmuştur. Bu sebeple, Lübnanlıların Suriyeli mültecilere yönelik tutumları mülteci akışının günlük yaşamlarındaki ekonomik ve sosyal etkileri ile şekillenmekle birlikte yukarıda bahsedilen daha geniş bir bağlamda değerlendirilmelidir.

Lübnan Hükümeti'nin mülteci kampı kurulmaması politikası nedeniyle Suriyeli mülteciler ülke genelinde Lübnan'ın en fakir ve geri kalmış bölge ve mahallelerine yerleşmişlerdir. Bunun sonucu olarak, mültecilerin varlığı, bu bölgelerde yaşayan yerel toplumların hâlihazırda zor olan yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmıştır. Örneğin Suriyeli mülteciler durumları itibarıyla daha düşük maaşla kayıtsız bir şekilde daha uzun çalışma saatlerini kabul etmek durumunda kalmışlardır. Bu da istihdam koşullarının tam olarak denetlenemediği ve kayıt dışı ekonominin yaygın olduğu Lübnan'da Lübnanlıların iş bulma imkânları sınırlamıştır.³⁰ Suriyeli mülteci akınına nispeten daha hoşgörülü yaklaşan Sünni bölgelerde dahi bu durum, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülmesi güç maliyetlerden dolayı eleştirilere yol açmıştır.³¹ Lübnan ekonomisi daha önce de belirtildiği gibi Suriyeli iş gücüne dayalı bir geçmişe sahip olsa da, ülkenin bu çapta yeni bir mülteci akınına içselleştirmesi mümkün olmamıştır. Örneğin bu nedenle, 2015 yılında Lübnan Çalışma Bakanlığı, işverenlere Suriyeli birini çalıştırabilmeleri için işin Lübnan vatandaşları tarafından yapılamayacağını açıkça izah etmeleri ön koşulunu getirerek mültecilerin yasal olarak çalışmalarını neredeyse imkânsız hale getirmiştir.³²

İş olanakları dışında Suriye ile Lübnan arasındaki yoğun ticari ilişkiler nedeniyle Suriye'deki iç savaş ve mülteci akını, zaten zorla işlemekte

³⁰ International Labour Organization, "Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon," 9-10; Luz Saavedra, "We know our wounds: national and local organizations involved in humanitarian response in Lebanon," *ALNAP Country Study*, 2016, <https://www.alnap.org/system/files/content/resource/files/main/alnap-nngos-lebanon.pdf>.

³¹ Dionigi, "The Syrian Refugee Crisis in Lebanon," 21.

³² Finnish Immigration Service, "Syrian and Palestinian (in Lebanon and Exiting Syria) Refugees in Lebanon," 8.

olan Lübnan ekonomisindeki problemleri daha görünür hale getirmiş ve ekonomik büyümeyi yavaşlatmıştır. Suriye'deki güvensizlik durumu ve sınırların kapatılması göz önüne alındığında Lübnan'ın tek kara ticaret yolu tamamen durmuş ve ihracat düşüş göstermiştir. Buna ek olarak, malların yurtiçi fiyatları da piyasadaki arz ve talebin değişmesi nedeniyle artış göstermiştir; zira Suriye, Lübnan için kara yoluyla ana ithalat kanalı ve kaynağıdır. Ayrıca Lübnan'daki iki önemli sektör olan gayrimenkul ve turizm de bölgede yaşanan ve Lübnan'ı da etkileyen genel belirsizlik ve güvensizlik ortamından olumsuz etkilenmiştir. İstikrarsızlık ve güvenlik endişeleri yatırımcıları ve turistleri yatırım planlarını veya seyahatlerini yeniden düşünmeye itmiştir.³³

Lübnan ekonomisinin problemleri ve olumsuz görünüşü her ne kadar yalnızca mültecilerin varlığı ile açıklanamazsa da Suriye krizinin en somut sonucu olarak mülteciler, Lübnanlılar nezdinde sorumlu tutulmuşlardır. Bu da Lübnan halkı ile Suriyeli mülteciler arasındaki toplumsal gerilimleri keskinleştirmiştir. Suriyeli mültecilerin ekonomik ve sosyal yönlerden neden oldukları problemler, esasen diğer komşu ülkelerin deneyimlerine benzemektedir. Ancak durumu Lübnan için daha zor hale getiren ülkedeki zayıf devlet yapısı ve göreceli olarak daha az olan nüfusedir. Kişi başına düşen en yüksek mülteci yoğunluğuna sahip ülke olduğu gerçeği ve Lübnan'daki zayıf siyasi ve iktisadi yapı birlikte düşünüldüğünde mülteci meselesinin, Lübnan'ın kapasitesine nispeten daha fazla baskı uyguladığı söylenebilir.

Estriani'ye göre, Lübnan'daki Suriyelilere yönelik Lübnan'ın farklı dini gruplarındaki algının olumsuz yönde değişmesinde ve bunun önemli bir varoluşsal tehdit olarak algılanmasında siyasi elitin ve medyanın da önemli bir rolü olmuştur. Lübnan'ın Suriye'deki olayların başlamasının öncesinden itibaren süregelen siyasi ve ekonomik sıkıntıları, siyasi söylemde mültecilerin varlığıyla ilişkilendirilmiş ve Lübnan'daki Suriyeliler bir güvenlik meselesi haline getirilmiştir. Örneğin Lübnan'ın eski Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman 2013'te Suriyeliler hakkında, "Bu sadece maddi ve insani yardım meselesi değil, coğrafi ve demografik kapasite doymuş ve sorun bizi sosyal, ekonomik ve güvenlik açısından etkiliyor" ifadelerini kullanmıştır.

³³ International Labour Organization, "Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon," 34-35.

Benzer şekilde mülteciler konusunda en sert tutumlardan birisine sahip olan Dışişleri Bakanı Gebran Bassil, çeşitli açıklamalarında Lübnan'daki mülteci varlığının Suriye'de olduğu gibi, kendi ifadesiyle, asi ve militan gruplar oluşturma potansiyeline sahip olduğu ve Lübnan güvenliğine karşı varoluşsal bir tehdit oluşturduğu iddialarını vurgulamaktadır.³⁴ Özellikle 2018'deki parlamento seçimlerine giden süreçte Lübnan'daki Suriyeliler farklı siyasi liderler tarafından "ülkedeki işsizliğin, istikrarsızlığın ve hatta hastalıkların sebebi" olarak defaten sunulmuşlardır.³⁵ Bu da Lübnan'daki farklı gruplarda Suriyelilere yönelik olumsuz algının pekişmesine sebep olmuştur.

Lübnan'daki mülteciler konusu, dini ve mezhebi grupların anayasal olarak tanındığı siyasi sistem nedeniyle Lübnan'da kendine has sorunlar da oluşturmaktadır. Lübnan için Suriyeli mülteci akını, sayı meselesinin ötesinde bazı gruplar açısından devletin kurulduğu ve zaten güçlükle sürdürülebilir mezhepsel denge için de tehdit oluşturmaktadır. Hâlihazırda yaklaşık %30 Şii, %30 Sünni ve %35 Hıristiyan olmak üzere büyük dini ve mezhebi gruplar arasında bir tür denge mevcuttur. Ancak, Suriyeli mültecilerin çok büyük bir çoğunluğu Sünni'dir. Bu nüfusun önemli bir bölümünün yasal bir izinle veya izinsiz bir şekilde Lübnan'da kalıcı olarak yerleşmeleri, Sünni topluluğu Lübnan'daki en büyük topluluk haline getirecektir. Bu sebeptir ki Suriyelilerin Lübnan'daki kalışlarının uzaması, özellikle Hıristiyan Marunîler ve Şiiiler arasında ciddi endişelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.³⁶

Suriye'deki iç savaşa tüm Lübnanlı grupların endişeleri ve çekincelerine rağmen yoğun bir şekilde katılan Hizbullah, iki ülkenin makamlarını Suriyelilerin geri gönderilmesi amacıyla planlamalarda bulunmaya ve işbirliğine çağırılmaktadır. Hâlihazırda Hizbullah'ın önde gelen temsilcileri, en azından söylem seviyesinde mülteciler konusunda açık bir nefret söylemine başlamamış olsalar da uzun dönemli bir ikamet durumunda

³⁴ Heavy Nala Estriani, "The Syrian Refugees in Lebanon: Moving Towards Securitization," *Jurnal Hubungan Internasional* 7, no. 2 (Ekim 2018): 182-183, <https://doi.org/10.18196/hi.72133>.

³⁵ Carmen Geha, Joumana Talhouk, "Politics and the Plight of Syrian Refugees in Lebanon," Political Brief on the Return of Syrian Refugees, American University of Beirut, Ağustos 2018, 2, <https://www.aub.edu.lb/Documents/Politics-and-the-Plight-of-Syrian-Refugees-in-Lebanon.pdf>.

³⁶ Tınas, "Lübnan'daki Suriyeli Mülteciler," 11.

Hizbullah'ın konuya şiddetle direnç göstereceği öngörülebilir. Bunun işaretlerini, Hizbullah'ın desteğini alan Mişel Aun'un Ekim 2016'da cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra daha net bir şekilde görmek mümkündür. Bazı saha raporlarında, Suriyeli mültecilerin başta Hizbullah olmak üzere Suriye yanlısı grupların muhtemel saldırılarından korktuğu yönündeki endişelerinin bulunduğu ortaya konulmaktadır.³⁷

Benzer şekilde Lübnan'daki Suriyelilerle ilgili endişelerini dile getiren bir diğer ana grup ise Hıristiyanlardır. Onların temel kaygısı ise Hıristiyanların ülkede oransal olarak giderek azaldığı mezhepsel demografik yapıdır. Buna paralel olarak, eski Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman, Suriyeli mültecilerin varlığını Lübnan için varoluşsal bir kriz olarak tanımlamıştır.³⁸ Mevcut Cumhurbaşkanı Mişel Aun ise Suriyelilerin ülkelerine geri gönderilmesini ve Suriye'de güvenli bölgeler oluşturulmasını ısrarla savunan Hıristiyan siyasi akımların en üst düzey sözcülüğünü yapmaktadır.³⁹

Sonuç itibarıyla Suriye'nin Beyrut üzerindeki uzun yıllara dayanan derin nüfuzu sebebiyle Lübnan siyaseti genellikle Şam eksenli teşekkül etmiştir. Özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren gelen süreçte Lübnan'daki farklı siyasi grupların Suriye'nin Lübnan'daki rolüne yönelik derin bir ayrışmaya girdikleri ve neticesinde iç siyasette Suriye'nin Beyrut üzerindeki etkisinin sürmesi veya sürmemesi noktasında birbiriyle rekabet halinde iki kampın oluştuğu görülmüştür. Bu nedenle 2011'de başlayan Suriye'deki ayaklanma da bahse konu kamplaşmanın doğal sonucu olarak Lübnan'daki farklı mezheplerin kendilerini Esad rejiminin yanında ya da Esad rejimine karşı konumlandırmalarına neden olmuştur. Esasında Lübnanlıların Suriyeli mültecilere yönelik tutumları, mülteci meselesinin somut etkilerinin ötesinde bahse konu bu genel çerçevede oluşmuştur. Çeşitli Lübnanlı grupların Suriye'deki mültecilerin mezhepsel aidiyetlerine ilişkin endişeleri, Suriyeli mülteciler meselesinin Lübnan'a özel münferit bir boyutunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle özellikle son yıllarda ülkedeki Suriyelilerin dönmelerine yönelik ciddi kampanyalar yürütülmekte, geri

³⁷ Finnish Immigration Service, "Syrian and Palestinian (in Lebanon and Exiting Syria) Refugees in Lebanon," 6-7.

³⁸ Dionigi, "The Syrian Refugee Crisis in Lebanon," 19.

³⁹ Reuters, "Lebanese President Calls for Safe Zones in Syria for Refugees," *Reuters*, 3 Şubat 2017, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-aoun/lebanese-president-calls-for-safe-zones-in-syria-for-refugees-idUSKBN1511WQ>.

dönüş programları çeşitli siyasi gruplar tarafından hazırlanmaktadır. Nitekim Genel Güvenlik Genel Müdürlüğü'nün BMMYK ile, Hizbullah'ın ise Suriye rejimi ile koordine halinde Lübnan'da bulunan Suriyelilerin geri gönderilmesine ilişkin girişimlerde bulunduğu ve bu amaçla ülkede çeşitli merkezler açtıkları bilinmektedir.⁴⁰

5. Sonuç

Suriye'deki çatışmalar hâlihazırda belirli alanlarda sınırlanmış olsa da mevcut durumun kısa vadede istikrarlı bir uzlaşıyla çözülebileceğine ilişkin ciddi belirtiler oluşmamış olup bu durumun da sınırlı bir çatışma halinde sürdürülebilir olduğu şüphelidir. Böylesi bir ortamda Suriye İç Savaşı, gerek bölgeyi gerek uluslararası siyaseti derinden etkilemeye devam etmektedir. Bu etkilerden en önemlilerden birisi, Suriyeli mülteciler meselesi olup komşu ülkeler olmaları sebebiyle Türkiye, Lübnan ve Ürdün bahse konu insani dramın yükünü ciddi ölçüde taşımak durumunda kalmışlardır. Suriye ile derin sosyo-tarihsel ilişkileri nedeniyle Lübnan, bu süreçte dünya genelinde kişi başına en yüksek mülteci yoğunluğuna sahip ülke haline gelmiştir.

Lübnan'daki Suriyeliler, gerek yaşam koşulları gerek güvenlik endişeleri gerekse Lübnanlıların tutumları nedenleriyle zor şartlarda yaşamlarını sürdürmekte ve yardıma muhtaç durumda hayatlarını sürdürmektedirler. Bu nedenle çeşitli raporlar, Suriye'de sürdürülebilir istikrarlı bir uzlaşıyla barış sağlandığında Suriyelilerin çoğunluğunun öncelikli tercihinin ülkelerine dönmek olduğunu teyit etmektedir. Bununla birlikte, Suriye'deki iç savaşın geleceği belirsizliğini korurken ve ülkede terör örgütleri varlıklarını sürdürürken Lübnan'a sığınmış Suriyelilerin geri dönüşü, en azından yakın gelecekte gerçekçi bir seçenek olarak görünmemektedir.

Lübnan'a ait iktisadi ve siyasi problemlerin arkasında yatan temel nedenlerin on yıllardır çözüm beklediği ve bunların sadece ne Suriye kriziyle ne de ülkedeki Suriyeli sığınmacılarla açıklanamayacağı bir gerçektir. Bununla birlikte Suriyeli mültecilerin, çeşitli kronik ve konjonktürel problemleriyle hâlihazırda hassas bir denge üzerinde bulunan Lübnan ekonomisi ve siyasetini olumsuz bir yönde etkilediği da söylenebilir. Lübnan'daki

⁴⁰ Geha ve Talhouk, "Politics and the Plight of Syrian Refugees in Lebanon," 2.

Suriyelilerin varlığı, Lübnan gibi zayıf bir ekonomi ve siyasete sahip bir ülkenin imkân ve kabiliyetlerini aşan sayısal büyüklüklerin ötesinde farklı boyutları da içeren ve zaten kırılğan olan mezhebi gruplar arası dengeyi tehdit eden bir mesele haline gelmiştir. Lübnan'daki mezhebi grupların temsiline dayalı konfesyonel sistem ile mültecilerin demografik yapısı birlikte değerlendirildiğinde bu durum, Lübnan'daki mezhebi gruplar arasında ayrıca bir tansiyon ve gerginliğe sebep olmuştur.

Suriye krizinin başlarından itibaren Lübnan Hükümeti, kısa ve uzun dönemli neticeleri bakımından sorunun ciddiyetinin farkında olan politika ve stratejiler geliştirememiştir. Bunun yerine ilk dönemde açık sınır politikası uygulanmış, sonrasında da ülkede önde gelen siyasi grupların politik çıkarları ve mezhepsel endişelerine dayalı bir şekilde tepkisel olarak katı vize ve ikamet sınırlamalarına geçilmiştir. Ancak alınan tedbirler, sorunun altında yatan sebeplerin çözümüne yönelik kapsamlı stratejiler geliştirmekten uzak kalmıştır. Etkin bir strateji ve politika eksikliğinde Lübnan'daki Suriyeliler meselesi, gruplar arasında bir algı sorununa dönüşmüş ve ülkedeki çeşitli siyasi gruplar konuya kendi iç dinamikleri ve diğer gruplarla aralarında sürmekte olan nüfuz mücadelesi çerçevesinde tepki geliştirmiştir. Bu süreçte Suriyeliler meselesi, siyasi elitler tarafından kendi siyasi propagandaları çerçevesinde ciddi bir güvenlik meselesi olarak yeniden tanımlanmış ve hâlihazırda bölünmüş olan Lübnan siyasetini daha radikal bir kamplaşmaya yöneltmiştir.

Kaynakça

Al-Saadi, Yazan. "Restrictions, Perceptions, and Possibilities of Syrian Refugees' Self-agency in Lebanon," Civil Society Knowledge Center, Lebanon Support, 1 Şubat 2015, doi: 10.28943/CSKC.002.3001, <https://civilsociety-centre.org/content/restrictions-perceptions-and-possibilities-syrian-refugees-self-agency-lebanon>, Son erişim: 20 Temmuz 2019.

Arab, Nur; Hilal, Maan ve Montell, Leland. "Empowering for dignity: best practices of community WASH committees in North Lebanon," Briefing paper, 38th WEDC International Conference, Loughborough University, the United Kingdom, 1 Eylül 2015, <https://www.alnap.org/system/files/content/resource/files/main/arab-n.pdf>, Son erişim: 15 Temmuz 2019.

- CARE International. "Syrian Refugees in Lebanon eight years on: What works and why that matters for the future," 12 Kasım 2018, https://www.care-international.org/files/files/CAREInternationalLebanon_RefugeesinLebanon_Whatworksandwhythatmattersforthefuture.pdf, Son erişim: 16 Temmuz 2019.
- Carrier, Wannes. "The Widening Educational Gap for Syrian Refugee Children," Background Report, KidsRights Foundation, 2018, Amsterdam, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Background%20Report%202018%20-%20The%20Widening%20Educational%20Gap%20for%20Syrian%20Refugee%20Children_0.pdf, Son erişim: 26 Temmuz 2019.
- Dionigi, Filippo. "The Syrian Refugee Crisis in Lebanon: State Fragility and Social Resilience," LSE Middle East Centre, Paper Series 15, Şubat 2016, http://eprints.lse.ac.uk/65565/1/Dionigi_Syrian_Refugees%20in%20Lebanon_Author_2016.pdf, Son erişim: 20 Eylül 2019.
- Dobbs, Leo. "The number of Syrian refugees in Lebanon passes the 1 million mark," 3 Nisan 2014, <http://www.unhcr.org/news/latest/2014/4/533c1d5b9/number-syrian-refugees-lebanon-passes-1-million-mark.html>, Son erişim: 20 Temmuz 2019.
- El-Gamal, Jasmine M. "The Displacement Dilemma: Should Europe Help Syrian Refugees Return Home?," European Council on Foreign Relations, Policy Brief, Mart 2019, https://www.ecfr.eu/page/-the_displacement_dilemma_should_europe_help_syrian_refugees_return_home.pdf.
- Estriani, Heavy Nala. "The Syrian Refugees in Lebanon: Moving Towards Securitization," *Jurnal Hubungan Internasional* 7, no. 2 (Ekim 2018): 178-188, <https://doi.org/10.18196/hi.72133>.
- Finnish Immigration Service. "Syrian and Palestinian (in Lebanon and Exiting Syria) Refugees in Lebanon," Fact-Finding Mission Report, MIGDno-2016-706, 29 Eylül 2016, Helsinki, https://migri.fi/documents/5202425/5914056/70079_Report_Refugees_final.pdf/add4da0f-b0c7-4473-9811-a6bbbe11f811, Son erişim: 20 Temmuz 2019.
- Geha, Carmen ve Talhouk, Joumana. "Politics and the Plight of Syrian Refugees in Lebanon," Political Brief on the Return of Syrian Refugees, American University of Beirut, Ağustos 2018, <https://www.aub.edu.lb/Documents/Politics-and-the-Plight-of-Syrian-Refugees-in-Lebanon.pdf>, Son erişim: 11 Kasım 2019.

- Ginn, Thomas. "Prison or Sanctuary? An Evaluation of Camps for Syrian Refugees," 1 Ocak 2019, http://web.stanford.edu/~tginn/TGinn_JMP.pdf, Son erişim: 20 Temmuz 2019.
- Grandi, Filippo. "UN chiefs call for increased support for vulnerable Syrians and the region, as Brussels conference set to open," UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), 24 Nisan 2018, Brüksel, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/un-chiefs-call-increased-support-vulnerable-syrians-and-region-brussels>, Son erişim: 30 Temmuz 2019.
- Grandi, Francesca; Mansour, Kholoud ve Holloway, Kerrie. "Dignity and displaced Syrians in Lebanon," Humanitarian Policy Group, Kasım 2018, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/12532.pdf>, Son erişim: 27 Temmuz 2019.
- International Labour Organization. "Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon and Their Employment Profile 2013," International Labour Organization Regional Office for the Arab States, Beyrut, 1 Nisan 2014, ISBN 9789221266769, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_240134.pdf.
- Jagarnathsingh, Amreesha. "Syrian Refugees' Livelihoods. The Impact of Progressively Constrained Legislations and Increased Informality on Syrians' Daily Lives," Lebanon Support Report Series, 2016, <https://civilsociety-centre.org/sites/default/files/resources/syrianrefugees-livelihoods-ls2016.pdf>, Son erişim: 8 Ağustos 2019.
- Janmyr, Maja. "The Legal Status of Syrian Refugees in Lebanon," Issam Fares Institute for Public Policy and International Relations, Working Paper 33, Beyrut, Mart 2016, https://www.aub.edu.lb/ifi/Documents/publications/working_papers/2015-2016/20160331_Maja_Janmyr.pdf.
- Janmyr, Maja. "No Country of Asylum: 'Legitimizing' Lebanon's Rejection of the 1951 Refugee Convention," *International Journal of Refugee Law* 29, no. 3, (Ekim 2017): 438-465.
- Lübnan Hükümeti ve Birleşmiş Milletler. *Lebanon Crisis Response Plan 2015–2016*, Beyrut, Lübnan Hükümeti, 15 Aralık 2014, https://www.unocha.org/sites/dms/CAP/2015-2016_Lebanon_CRP_EN.pdf, Son erişim: 25 Temmuz 2019.

- Lübnan Hükümeti ve Birleşmiş Milletler. *Lebanon Crisis Response Plan 2017–2020 (2018 Update)*, Beyrut, Lübnan Hükümeti, 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/61740>, Son erişim: 25 Temmuz 2019.
- McCloskey, Stephen. “Palestine’s Forgotten Refugees in Lebanon,” Report, Center for Global Education, Eylül 2018, <https://www.centreforglobaleducation.com/sites/default/files/Beirut%20Report%20Sept%202018%20Final.pdf>, Son erişim: 16 Kasım 2019.
- Minority Rights Group. “An uncertain future for Syrian refugees in Lebanon: The challenges of life in exile and the barriers to return,” 27 Şubat 2019, <https://minorityrights.org/publications/an-uncertain-future-for-syrian-refugees-in-lebanon-the-challenges-of-life-in-exile-and-the-barriers-to-return/>, Son erişim: 28 Eylül 2019.
- Norwegian Refugee Council. “Women Refugees in Lebanon and the Consequences of Limited Legal Status on their Housing, Land and Property Rights,” Mart 2016, <https://www.flyktninghjelpen.no/globalassets/pdf/reports/women-refugees-in-lebanon.pdf>, Son erişim: 12 Kasım 2019.
- Rabil, Robert G. *The Syrian Refugee Crisis in Lebanon: The Double Tragedy of Refugees and Impacted Host Communities*. Londra: Lexington Books, 2016.
- Reuters. “Lebanese President Calls for Safe Zones in Syria for Refugees,” *Reuters*, 3 Şubat 2017, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-aoun/lebanese-president-calls-for-safe-zones-in-syria-for-refugees-idUSKBN15I1WQ>, Son erişim: 20 Temmuz 2019.
- Saavedra, Luz. “We know our wounds: national and local organizations involved in humanitarian response in Lebanon,” ALNAP Country Study, 2016, ISBN 978-1-910454-46-6, <https://www.alnap.org/system/files/content/resource/files/main/alnap-nngos-lebanon.pdf>, Son erişim: 20 Eylül 2019.
- Sanyal, Romola. “A no-camp policy: interrogating informal settlements in Lebanon,” *Geoforum*, 84, (Ağustos 2017): 117–125, <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.06.011>.

- Stevens, Dallal E. “Shifting Conceptions of Refugee Identity and Protection: European and Middle Eastern Approaches,” içinde *Refugee Protection and the Role of Law: Conflicting Identities*, Editörler: Susan Kneebone, Dallal Stevens ve Loretta Baldassar, 73-97. Oxon: Routledge, 2014.
- Tinas, Murat. “Lübnan’daki Suriyeli Mülteciler: Hükümet Stratejisi Yokluğunda Ekonomik, Siyasi ve Mezhepsel Zorluklar,” *ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, No. 62, Mayıs 2017, https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/62TR.pdf, Son erişim: 25 Mart 2020.
- UNHCRa. “Syria emergency,” United Nations High Commission for Refugees (UNHCR), 2019, <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html>, Son erişim: 20 Kasım 2019.
- UNHCRb. “Operational Portal, Refugee Situations,” United Nations High Commission for Refugees (UNHCR), 31 Ekim 2019, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/71>, Son erişim: 28 Kasım 2019.
- VASyR. “Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon,” United Nations High Commission for Refugees, Aralık 2018, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/67380>, Son erişim: 1 Ağustos 2019.
- Vohra, Anchal. “Lebanon is Sick and Tired of Syrian Refugees,” *Foreign Policy*, 31 Temmuz 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/07/31/lebanon-is-sick-and-tired-of-syrian-refugees/>, Son erişim: 1 Ağustos 2019.
- Yassin, Nasser. “101 Facts & Figures on the Syrian Refugee Crisis,” Issam Fares Institute for Public Policy and International Affairs, American University of Beirut, Beyrut, Ocak 2018, https://www.aub.edu.lb/ifi/Documents/publications/books/2017-2018/20180601_101_facts_and_figures_on_syrian_refugee_crisis.pdf, Son erişim: 16 Kasım 2019.